

GAZIANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

DOI: 10.21547/jss.1662533

Kıbrıslı Türkolog Harid Fedai'nin Hazırladığı Divan Neşirleri ve İrtifa Risalesi - Çalışmalar, Problemler ve Öneriler-

Divan Publications and Elevation Treatise Prepared by Turkologist Harid Fedai from Cyprus -Studies, Problems and Suggestions-

Orkun ÖZAŞIK^{a*} Şerife YALÇINKAYA^b

^a Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İzmir / TÜRKİYE

ORCID: 0000-0001-8887-2273

^b Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İzmir / TÜRKİYE

ORCID: 0000-0002-8317-9215

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 21 Mart 2025

Kabul tarihi: 22 Temmuz 2025

Anahtar Kelimeler:

Harid Fedai,
Kıbrıs Türk Kültürü,
Aşık Kenzî,
Handî,
Hilmî,
Zekâî.

ÖZ

Kıbrıs'ın köklü bir ailesine bir mensup olan Harid Fedai (d. 1930- ö. 2017), iki kez Türkiye'ye gidip eğitim almış, döndükten sonra Türk Mukavemet Teşkilatı çatısında varoluş mücadelesine destek vermiş ve sivil yaşama döndükten sonra kendini Kıbrıs Türk kültürü, edebiyatı ve tarihi hakkındaki çalışmalarına adanmış önemli bir şahsiyettir. Harid Fedai gerek yaptığı çalışmalar gerekse başta Türkiye olmak üzere çeşitli ülkelerdeki araştırmacılarla kurduğu akademik ağ ile Kıbrıs Türk edebiyatı ve kültürü hakkındaki çalışmaların tanınmasında da etkili olmuştur. Kıbrıs Türk kültürünün akademik düzeyde tanınması ve başka araştırmacılarca çalışılması noktasında, Fedai'nin ortaya koyduğu çalışmalar önemli katkılar sağlamıştır. Fedai, yazdığı ve yayıma hazırladığı kırk beş kitap, bir kitap bölümü, yüz altmış üç bildiri, sekseni aşkın makale ve yazdığı ansiklopedi maddeleriyle üretken bir araştırmacı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca uzun yıllar aktif olarak içinde bulunduğu radyo-televizyon hizmetleri hem de "Eski Basınımızdan" başlıklı gazete köşesinde eski harfli gazetelerden yaptığı aktarmalarla Kıbrıs Türk basın yayın tarihi açısından da dikkat çekici bir simadır. Bu makalede Harid Fedai'nin devam ettirilmeyi bekleyen çalışmaları değerlendirilmiş ve ailesi tarafından kurulan *Harid Fedai Kıbrıs Türk Kültürü Araştırmaları Vakfı*'nce yayımlanması planlanan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Makale, Harid Fedai'nin divan neşirlerini tanıtmının yanında; çalışmalarda izlenen yöntem, kullanılan yazma veya matbu nüshalar, yayım bilgisi, üzerine yapılan çalışmalar ve literatürdeki eksiklikler ve karışıklıklar hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu değerlendirmelerle Harid Fedai'nin çalışmaları üzerinden söz konusu edilen şairler ve onların eserleri hakkında süregelen karışıklıklara ve eksikliklere açıklama getirilmeye çalışılmıştır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: March 21, 2025

Accepted: July 22, 2025

Keywords:

Harid Fedai,
Cyprus Turkish Culture,
Aşık Kenzî,
Handî,
Hilmî,
Zekâî.

ABSTRACT

Harid Fedai (b. 1930- d. 2017), a member of a well-established family in Cyprus, went to Turkey twice to receive education, supported the struggle for existence within the Turkish Resistance Organization after his return, and after returning to civilian life, devoted himself to his studies on Turkish Cypriot culture, literature and history. He is an important figure. Harid Fedai both through his work and the academic network he established with researchers in various countries, particularly Turkey, has been influential in the recognition of studies on Turkish Cypriot literature and culture. In terms of the academic recognition of Turkish Cypriot culture and its study by other researchers, the works produced by Fedai have made significant contributions. Fedai can be regarded as a prolific researcher with forty-five books he wrote and edited, a book chapter, one hundred sixty-three papers, more than eighty articles, and the encyclopedia entries he authored. He is also a notable figure in terms of the history of the Turkish Cypriot press, with his radio and television services in which he was actively involved for many years, and with his quotations from old-lettered newspapers in his newspaper column titled "From Our Old Press". This article evaluates Harid Fedai's works that are waiting to be continued and provides information about the works planned to be published by the Harid Fedai Turkish Cypriot Culture Research Foundation, founded by his family. The article, in addition to introducing Harid Fedai's editions of divan poetry, presents evaluations regarding the methods followed in the studies, the manuscript or printed copies used, publication information, the studies conducted on the subject, and the deficiencies and confusions in the literature. Through these evaluations, an attempt is made to clarify the ongoing confusions and deficiencies concerning the mentioned poets and their works based on Harid Fedai's studies.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: ozasik98@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

Harid Fedai, as a Turkish from Cyprus and a Turkologist, is a researcher who has been interested in and worked on fields such as Cyprus Turkish culture and Cyprus Turkish literature, folklore, literature, history, grammar and numismatics. Fedai is not only productive with his forty-five books, one chapter of book, eighty-odd articles, one hundred and sixty-three papers and encyclopedia entries, but also one of the first to speak on many subjects. Fedai is one of the first names to have done studies on important figures for both Turkish literature and Cyprus, such as the Âşık Kenzî from Cyprus, the mufti of Cyprus Hasan Hilmi and the Handi from Old Zağra. However, there are some problems with Harid Fedai. He did not conduct his work under the roof of a university or similar institution for many years; he either published his publications with his own means or gave them to an institution to publish. But this situation made it difficult to be aware of and access Fedai's work. It is very difficult for researchers to access the works, especially because the works are not reprinted (except for the books of the *Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi – Poems* and *Little Book of Cyprus History*) and some works are published piecemeal (for example, *Handi Divan*, *Kıbrıslı Âşık Kenzî Divan*, etc.). For this reason, even if they cannot be accessed at first, Harid Fedai's works should be introduced and information about their content should be obtained. Orkun Özaşık described the works in his thesis titled *Harid Fedai with His Contributions to Cyprus Turkish Culture* (2023). When the works in question were examined based on the thesis, some problems were encountered, and some proposals were made to solve them. For this purpose, Harid Fedai's divan publications were determined as a sample and literature research was conducted based on the works. As a result, some interesting results were obtained: Firstly, the Divan of Cyprus' most famous ashik, Kıbrıslı Âşık Kenzî, which was first prepared by Harid Fedai almost forty years ago and published in three volumes, was neither reprinted nor did new poems appear. In our research on the subject, it was seen that many poems that were most probably written by Âşık Kenzî were included in the cönks. As a second group of studies, the publications of poems by the Mufti of Cyprus Hilmi Efendi, were examined, including Harid Fedai's work, which was published three times, one of which was an expanded second edition. It was seen that the first two studies were very important and pioneering studies, but the copy used in the third book was studied before the work was published, and the most comprehensive study on the poems of Kıbrıslı Hasan Hilmi Efendi was the study prepared by Beyhan Kesik and his friends. The other divan publication is the publication of poems by Handi, who worked in Cyprus and was originally from Eski Zağra. Harid Fedai published the poet's poems under the titles *Handi Divan – 1 Gazelles* and *Handi Divan 2. Book*. In the literature review conducted based on Fedai's works, it was seen that the poems of Eski Zağralı Handi were presented in a total of six different studies by four different researchers (Fedai, 2003 and 2013; Özkan 2003 and 2003a; Şenyurt, 2004; Keklik, 2022). This is a problem in terms of conducting holistic studies by examining all of Handi's poems. The fourth study we have examined is the Divan of Şeyh Mustafa Zekâyî (Oruç Baba). Fedai used only one printed copy while publishing this divan, and it was understood that this copy was used in other studies while creating a critical text, and that this text was overlooked by Fedai. This showed that other works (Alkan, 1993; Köseoğlu, 1997) should be used instead of the publications made by Fedai for academic studies. Finally, the *İrtifâ Risalesi* of Müsevvidü'l-Fetâvâ Osman Efendi, which was discussed, was published by Harid Fedai and Mustafa Haşim Altan and is a study that has some parts of publication. *İstifâ Risalesi* could not be reached even in the thesis prepared by Özaşık (2023), which is the most up-to-date study on Harid Fedai, and it is important that this text is introduced first. In addition to introducing Harid Fedai's divan publications, the article also includes evaluation studies on the relevant method followed, the manuscripts or printed copies used, published information, studies conducted on it, and deficiencies in the literature. In this way, the point reached regarding the studies in question can be clearly seen and it aims to be instrumental in eliminating this deficiency with other developments in the future or determining new areas when deficiencies are revealed.

Giriş

1571 itibarıyla bir Osmanlı toprağı olan Kıbrıs'ın 1878'de Britanya İmparatorluğu'na kiralanması ile başlayan süreci takiben adadaki Osmanlı bakiyesi Türkler için her alanda bir var oluş mücadelesi başlamıştır. Özellikle 1931 Kıbrıs İsyanı sonrasında İngiliz İdaresi tarafından “her türlü millî söylem ve eylem” yasaklanmıştır. Bu durum ve şartlar, 1930 yılında doğan Kıbrıslı Türkolog Harid Fedai'nin (1930-2017) kişiliğini ve çalışmalarındaki tutumunu da büyük oranda şekillendirmiştir.

Tam adıyla Ahmet Harid Fedai, Kıbrıs'ın köklü ailelerine mensup Hasan Efendi ve Lütfiye Hanım'ın oğlu olarak 1930 yılında Lefke'de dünyaya gelmiştir. 1956'da başladığı İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü 1960 yılında tamamlayarak bir eğitimci ve Türkolog olarak Kıbrıs'a döner (Özaşık, 2023). Kıbrıs'ın içinde bulunduğu karışıklıklar nedeniyle akademik ilerlemesini sürdüremeyen ve planladığı çalışmalarını askıya alan Fedai, 20 Temmuz 1974'te gerçekleşen Kıbrıs Barış Çıkartması ile başlayan süreci takiben 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte *harp* zamanının bitip *harf* zamanının başladığına kanaat getirir. Son olarak 1983'te atandığı Kamu Hizmeti Komisyonu üyeliği görevinden ayrıldıktan sonra 1988'de emekli olmuş (Hakeri, 2000) ve emeklilik sürecinde kendisini tamamen araştırmalarına vermiştir. Emekliliğinden vefatına kadar (2017) Kıbrıs Türk folkloru, modern dönem edebiyatı, halk edebiyatı, tarih gibi birçok alana hizmet eden önemli çalışmalar yapmıştır. Fedai'nin çalışmalarının büyük kısmı Kıbrıs Türk kültürü hakkında olmakla beraber sadece Kıbrıs'ta değil, Türk dünyasında da iz bırakmıştır:

Harid Fedai öğretmen, araştırmacı, yazar ve şair oluşunun yanında, fikir ve görüşleriyle de sadece Kıbrıs'ta değil tüm Türk dünyasında kültürel anlamda iz bırakmış mefkûre adamlarından biridir. Harid Fedai, yaşamı boyunca kendisini Kıbrıs Türk Kültür ve edebiyatına adanmış, birçok kitap ve makale yayınlamıştır. Kıbrıs'ta pek çok bilinmeyen gazete, dergi ve kitap ile şair-yazarı gün ışığına çıkaran Fedai, şüphesiz Kıbrıs'ın en üretken, kültür ve edebiyat araştırmacılarından. (Onuş, 2018, s. 6459)

Anlaşıldığı üzere Harid Fedai'nin çalışmalarında Kıbrıs Türk edebiyatı önemli bir başlıktır. Bunun nedeni Kıbrıs Türklerinin var olma mücadeleleri ve kimlik arayışlarıyla ilgilidir. Harid Fedai bir Kıbrıs Türkü olarak Kıbrıs Rumlarına ve dünyaya “Kıbrıs'ta edebiyatıyla, kültürüyle bir Türk toplumu var” demek; aynı zamanda Türkiye başta olmak üzere Türk dünyasına ve tüm Türkoloji camiasına Kıbrıslı Türklerin de bir edebiyatı, kendilerine has bir kültürleri olduğunu göstermek istemektedir. Harid Fedai'nin *Kıbrıs Türk Kültürü Bildiriler I*, *Kıbrıs Türk Kültürü Bildiriler II* ve *Kıbrıs Türk Kültürü Makaleler I* adlı çalışmaları okunduğunda bu bakış açısı açıkça görülmektedir.

Kıbrıs Türklerinin var oluş mücadelesi, 1930-1974 yılları arasında silahlı direniş olarak sürmüş, 1950'li yıllardan beri de hukuki alanda sürmektedir. Ancak Fedai, Kıbrıs Türk toplumunun kendini kültür, sanat ve eğitim gibi alanlarda da var etmek ve varlığını kabul ettirmek zorunda olduğunu savunmuştur. Fedai'nin bu vizyon ile yaptığı çalışmaların akademik literatüre katkısı tartışmaya açılabılırsa de Kıbrıs Türkleri için taşıdıkları kültürel değer göz ardı edilmemelidir. Makalemize konu olan çalışmaların temelinde bu dikkat de bulunmaktadır. Harid Fedai'nin çalışmalarına dair en güncel bibliyografya listesinde (Özaşık, 2023) yer alan kitap boyutundaki çalışmaları, şu şekilde tasnif edilmiştir:

Araştırma-inceleme kitapları “Basın Tarihi” (2 kitap), “Kıbrıs Türk Kültürü Çalışmaları” (4), “Kurum Tarihi Çalışmaları” (2) şeklinde tasnif edildi. Baskıya hazırlama, derleme şeklinde yayımladığı kitaplarını “Divanlar ve Diğer Şiir Çalışmaları” (11), “Yazma Tarih Metin Neşirleri” (4), “Hatırat-Seyahat Türünden Çalışmalar” (7), “Yayıma Hazırladığı Efsane, Tiyatro ve Romanlar” (5), “Hazırladığı Diğer Eserler” (6) şeklinde ayırdık. Bu şekilde bakıldığında “Çeviri” (1), “Antoloji/Seçki” (1) ve kendi şiir kitabı (1) eklendiğinde Fedai'nin basılmış kırk dört kitabı tasnif edilmiştir. (Özaşık, 2023, s. 33).

Bahsi geçen bibliyografya çalışmasında, “divanlar ve diğer şiir çalışmaları” başlığı altında yer alan çalışmalar, eski harfli metinlerin Latin harflerine ve günümüz Türkçesine aktarımından ibarettir. Esasen bu başlık altında yer alan eserler, önsözlerinde yer alan bazı tartışma ve bilgilendirmeler ve de eser sonuna hazırlanan sözlükler dışında akademik değerlendirmeler içermemektedir. Özaşık’ın bibliyografyasında “Divanlar ve diğer şiir çalışmaları” başlığı altında yer alan eserleri, şu şekilde kategorize etmek gerekmektedir:

- a. Kıbrıslı Âşık Kenzî Divanı I (Kasideler, Tarihler) (1989), Kıbrıslı Âşık Kenzî Divanı II (Gazeller) (1993), Kıbrıslı Âşık Kenzî Divanı III (Öbür Şiirleri, Destanlar) (1993).
- b. Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi- Şiirler (1987), Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi – Şiirler (ilaveli ikinci baskı) (2000), Dîvânçe-i Kıbrısî Hilmî Efendi – 3 (2019).
- c. Handî Divanı-I Gazeller (2003), Handî Dîvânı (2. Kitap) (2013).
- d. Dîvân-ı Şeyh Mustafâ Zekâyî (Oruç Baba) (2009).
- e. Rûh-i Mecerûh –Şiirler- (1993).
- f. Yaşar Nezihe (2010).

Makalede Kıbrıs Türklerinin halk edebiyatı ve klasik Türk edebiyatı hakkındaki eserler konu edildiğinden sadece ilk dört gruptaki çalışmalar incelenmiştir. Bunlara ek olarak Orkun Özaşık’ın yüksek lisans tezinde (2023) Harid Fedai’nin kitap boyutundaki çalışmaları içinden ulaşılmadığı belirtilen tek eser olan ve yukarıdaki tasnifte de haliyle yer almayan İrtifa Risalesi adlı çalışma da hem klasik Türk edebiyatı sahasına girdiği hem de bilim dünyasına ilk kez olarak detaylı tanıtılacağı için bu makalede ele alınacaktır. Makaleye konu olan çalışmalar, Harid Fedai’nin kullandığı nüshalar ve kullanılmayan nüshalar, yöntem, üzerine yapılan çalışmalar, problemler ve öneriler şeklinde birçok yönüyle incelenmiştir.

Kıbrıslı Âşık Kenzî ve Şiirleri

Âşık Kenzî (d.1796 – ö.1839), kısa ömrüne rağmen Kıbrıs Türk halk edebiyatında bir âşık olarak ele alınabilecek en önemli isimdir (Öznur, 2016, s. 340). Kenzî, her ne kadar on iki yaşında Anadolu’ya gidip Bektaşî tekkelerinde yetişmiş ve Edirne’de evlenip oraya yerleşmiş (Fedai, 1997, s. 233) ise de kendini Kıbrıslı sayması ve Kıbrıs ile ilgili şiirler söylemesi itibarıyla Kıbrıs Türk edebiyatının da bir parçasıdır.

Âşık Kenzî’nin divanını ilk olarak Harid Fedai çalışmıştır. Fedai’nin Âşık Kenzî çalışma fikri, 1986 yılında KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığının Kıbrıs hakkında bir ansiklopedi çalışması nedeniyle bir madde yazması için kendisine müracaatı üzerine olmuştur (Fedai, 1989, s. 7). Âşık Kenzî’nin kişiliği ve şiirleri hakkında Fedai’den önce *Mehmet Halit Bayrı (1955)* ve *Saadettin Nüzhet Ergun (1956)* da yayınlar yapmıştır (Özarslan, 2008, s. 29). Âşık Kenzî Divanı’nın birinci cildinde Bayrı’nın çalışmasından yola çıktığını belirten Fedai, çıkış noktasını şu şekilde ifade eder:

Yazarın verdiği bilgiye göre Talat Bayraktar adında bir kitap meraklısının İstanbul Belediye Kitaplığına bağışladığı yüzlerce cilt arasında cönkler de varmış ve de yaptığı araştırma sonucu bu cönklerin ikisinde Kenzî’nin 8 destanı ile 25 konuşmasını bulmuş. Şairimizin ünlü Kıbrıs Destanı’nı da saptayan yine O’dur. (Fedai, 1989, s. 7).

Talat Bayraktar’ın saptamalarından yola çıkarak KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı, KKTC Millî Arşiv Sorumlusu Mustafa Haşim Altan’ı eserlere ulaşmak için görevlendirir ve fakat söz konusu kitaplıkta Kenzî’ye dair bir esere rastlanmaz. Ardından İstanbul’daki diğer kütüphanelere yönelen Altan, bir rastlantı sonucu Ahmed Bâdi Efendi’nin Edirne Tarihinde Kenzî’nin adını görünce Edirne ile ilişki kurar ve nihayet Kenzî hakkındaki en önemli kaynak olan Edirne Selimiye Kitaplığı’ndaki yazma esere (Yazma yeni no: 2203.

Eski no: 216//2298) ulaşır. Resmi yazışmaları takiben eserin mikrofilmleri KKTC Millî arşivine verilir ve mikrofilmler Harid Fedai ile de paylaşılır. (Fedai: 1989). Üç yüz elli adet şiirin yer aldığı eseri çalışan Fedai, Latin harflerine aktardığı ve veznini tespit ettiği şiirleri; *Kasideler, Tarihler, Gazeller, Kenzî'nin Öbür Şiirleri ve Destanları* şeklinde sıralayıp üç cilt halinde (1989, 1993, 1993) yayımlamış henüz tekrar baskısı yapılmamıştır.

Harid Fedai'nin çalışmayı yayımlamasından sonra Âşık Kenzî hakkında sekizi Fedai'ye ait olmak üzere on beş makale yazıldığı tespit edilmiştir. Bu makalelerde kullanılan şiirlerin hemen hepsi Fedai'nin yayımladığı Âşık Kenzî Divanı'ndan alınmıştır. Yine M. Fatih Köksal ve Giyasi Babaarslan'ın hazırladığı (2021) *Türkçe Divanlar Kataloğu (Bibliyografya)* adlı çalışma tarandığında Âşık Kenzî Divanı'nın yalnızca Harid Fedai tarafından yayınlanmış olduğu görülmüştür. Aynı zamanda Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi verilerine göre Âşık Kenzî üzerine hazırlanmış veya hazırlanmakta olan herhangi bir lisansüstü tez tespit edilememiştir.

Bahsi edilen tüm bu veriler göz önüne alındığında bir Türkologun zihninde şu soru peyda olmaktadır: “Âşık Kenzî'nin Edirne Kitaplığındaki eserde olanlar dışında şiirleri yok mudur?”. Çalışma süresince Harid Fedai'nin de bu sorunun peşinden gittiği tarafımızca öğrenilmiştir. Fedai zaman zaman, Türkiye'deki akademisyenlerden, ellerine Kenzî'ye ait şiirler ihtiva eden bir cönk geçerse kendisiyle paylaşmalarını rica etmiştir. Bugün de bu soru akla gelmiş ve tarafımızca sorunun peşinden gidilmiştir. Sonuç olarak Kenzî'nin şiirlerini toplayan müstakil bir esere rastlanmamış; ancak çok sayıda cönkte Kenzî mahlasıyla şiirler yer aldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen tüm Kenzî mahlaslı şiirlerin Kıbrıslı Âşık Kenzî'ye ait olduğu düşünülmemelidir zira TEİS (Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü) tarandığında (Ahmet Yesevi Üniversitesi, t.y.) on dokuzuncu yüzyılda Kenzî mahlasını kullanan üç şair olduğu görülmektedir. Bu da göz önünde bulundurularak aşağıda künyeleri verilen cönkler, Kenzî mahlaslı bir şairin şiir/şiirlerini ihtiva eden ve istinsah tarihi itibarıyla bu şiirlerin Âşık Kenzî'ye ait olma ihtimali bulunan cönkler olmaları nedeniyle listelenmiştir. Özellikle başka halk şairlerinin de yoğun olarak bulunduğu cönkler araştırmacıların dikkatine sunulmaktadır:

Tablo 1: Kıbrıslı Âşık Kenzî'ye ait şiir içerebilecek eserler listesi

	Eserin Bulunduğu Kütüphane	Eserin Bulunduğu Kitaplık	İstinsah Tarihi (Miladi)	Eser Adı / Türü	Koleksiyon Numarası	Kayıt Numarası
1.	Milli Kütüphane	Milli Kütüphane Yazmalar	1800?	Cönk	06 Mil Yz Cönk 35	605637
2.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	19--	Mecmu'a-i Eş'âr	06 Mil Yz A 5466	604227
3.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1800?	Cönk	06 Mil Yz Cönk 71	605753
4.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1839-1846	Cönk	06 Mil Yz Cönk 77	605475
5.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1800?	Cönk	06 Mil Yz Cönk 57	605726
6.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1839	Cönk	06 Mil Yz Cönk 245	605330
7.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1800?	Cönk	06 Mil Yz Cönk 115	605273
8.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1800?	Cönk	06 Mil Yz Cönk 81	605489
9.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1840	Cönk	06 Mil Yz Cönk 142	605262
10.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1837-1856	Cönk	06 Mil Yz Cönk 45	605669
11.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1800?	Cönk	06 Mil Yz Cönk 293	605188
12.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1800?	Cönk	06 Mil Yz Cönk 193	605326
13.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1838-1878	Cönk	06 Mil Yz Cönk 93	605512
14.	Süleymaniye Kütüphanesi	Galata Mevlevihanesi	1813-1844	Şiir Mecmuası	00292	675721
15.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	18--	Mecmûa-i İlâhiyât	06 Mil Yz A 2133	611226
16.	Milli Kütüphane	M. K. Yazmalar	1852-1867	Cönk	06 Mil Yz Cönk 96	605520

17.	Süleymaniye Kütüphanesi	Yazma Bağışlar	1841/1842	Cönk	08224	664668
18.	Süleymaniye Kütüphanesi	Yazma Bağışlar	1830/1831	Cönk	08222	664666
19.	Millet Kütüphanesi	Ali Emiri Manzum	?	Seçilmiş Şarkı, Türkü, Taşlama ve Maniler (Parmak Hesabıyla Türküler)	AEMnz757	164661

Bu cönklerden edinilebilecek verinin güzel bir örneği olarak MESTAP (Şiir Mecmualarının Sistematik Tasnifi Projesi) sisteminde (Köksal, t.y.) görülmektedir. Sistemde Ankara Milli Kütüphane 06 Mil YZ A 2631 kayıtlı Mecmû'a-i Letâ'if-i İlâhî adlı eserden Kenzî mahlaslı bir şaire ait naat türünde bir kıta tespit edilmiştir. Yazma Eserler Katalog ve Görüntü Veritabanı üzerinden (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, t.y.) “Kenzî” mahlası aratıldığında çıkmayan bu mecmuaya bakıldığında yüzyıl itibarıyla Âşık Kenzî'ye ait olma ihtimali barındırmaktadır. Bu türden eserler, tespit ve tahlil edilerek bulunacak yeni şiirler Âşık Kenzî Divanı'na eklenebilecektir. Ayrıca Fedai'nin “Kıbrıslı Âşık Kenzî'nin Başka Destanları” (Fedai, 2005: 431-448) makalesinde İstanbul'daki bir cönkte (Türkçe Cönk, Eski Belediye Kütüphanesi, Yeni Bağışlar, No. K. 402, 192 yaprak) Kenzî'ye ait dokuz destanı tespit etmiş; bu destanlar hakkında bilgi verip metinleri Latin harflerine aktarmıştır (Özaşık, 2023, s. 58-59). Ancak bu destanların veya başka cönk ve mecmualardan çıkmış şiirlerin dâhil edildiği bir basım henüz yapılmamıştır.

Kıbrıs Müftüsü Hilmî Efendi ve Şiirleri

Müftü Hasan Hilmî Efendi (d.1782 – ö.1847), Kıbrıs Türklerinden olup devrinin padişahı Sultan II. Mahmut ile yakın ilişkiler kurmuş ve Asâkir-i Mansûre'nin geçit resminde doğaçlama söylediği şiir ile Sultanü'ş-Şuâra ünvanına nail olmuş meşhur Mevlevî şair ve din adamıdır (Batislam, 2019, s. 347). Söz konusu “Hilmî”nin şiirlerini ilk olarak yayınlayan kişi Harid Fedai'dir (1987). Bu ilk neşirde Fedai, öğretmen Mehmet Niyazi Efendi'nin kitapları arasından ele geçen iki defteri ve Naim Buluç'un Kıbrıs'taki *Hür Söz* gazetesindeki yazı dizisini kullanmış; ilk basımda yalnız otuz sekiz şiir yayımlayabilmiştir. Çalışmada, solda eski harfli metnin tıpkıbasımı, sağda da Latin harflerine aktarılmış hali verilmiştir. Şiirlerin hangi aruz vezni ile yazıldığı verilmemiş ancak şiirdeki ulama ve imaleler gösterilmiştir. Eserin sonunda ise sözlük ve Hilmî Efendi ile ilişkili levhaların resimleri verilmiştir.

Harid Fedai, *Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi – Şiirler* adlı çalışmanın, eserin adını değiştirmeyerek 2000 yılında ilaveli ikinci baskısını yapmıştır. İlk eserde kullandığı iki deftere ek olarak bir ilkokul öğretmeni olan Süreyya Hanım (ö. 1944)'dan yadigâr bir defter, Süreyya Hanım'ın çocukları aracılığıyla Fedai'nin eline geçer. Fedai, esere yazdığı Sunuş'ta, üçüncü deftere Süreyya Hanım Defteri (Defter-i Süreyya) adını verdiklerini belirtir (Fedai, 2000). Defter-i Süreyya'da elli üç şiir vardır. Bu şiirlerin yirmi beş tanesi ilk iki defterde yer almamaktadır. Bu şekilde “*Fedai, birinci baskıdaki 38 şiire eklemek suretiyle toplam şiir sayısını altmış üçe çıkarmıştır. Bir de Âşık Kenzî'de tespit edilen Müftü Hilmî Efendi'ye yapılmış bir tahminin eklenmesiyle şiir sayısı altmış dörde çıkmıştır.*” (Özaşık, 2023, s. 56). Hilmî Efendi mürettep bir divan tertip etmemiş; bu nedenle de şiirlerinin çoğu kaybolup günümüze ulaşamamıştır (Batislam, 2019, s. 347). Dolayısıyla Fedai'nin bu çalışması Hilmî'nin şiirlerini ortaya çıkararak önemli bir çalışmadır.

Harid Fedai'nin genişletilmiş ikinci baskısından sonra yapılan en kapsamlı çalışma Beyhan Kesik, Hamza Koç ve Kübra Kacar tarafından *Kıbrıslı Hilmî – Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânçesi ve Diğer Şiirleri* adıyla yayımlanan (2018) çalışmadır. Fedai'nin neşrine ve Hasan Hilmî hakkındaki diğer çalışmalara ek olarak şu iki nüshadaki şiirleri de ihtiva etmektedir:

M Nüshası: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz B 158 numarada kayıtlı olup Dvd numarası 943, 639'dur. 18 varaktan ibarettir. (...) Divançe'de 77 şiir bulunmaktadır. Şiirlerin ikisi Hilmî Efendi'nin manzumelerine tahmistir. Divançe'de Harid Fedai'de yer almayan 29 şiir bulunmaktadır. Bunlardan 14'ü Yunus Kaplan'ın "Son Dönem Kıbrıslı Divan Şairi Hasan Hilmî Efendi ve Bilinmeyen Şiirleri" makalesiyle yayımlanmıştır. Divançe'de hiçbir nüshada bulunmayan şiir sayısı ise 10'dur.

S Nüshası: Süleymaniye Kütüphanesi Tercüman 110'da kayıtlı bir mecmuanın içindedir. 155 varaktan oluşan bu mecmuada Hilmî'nin şiirleri 22b ve 124b-144b arasında yer almaktadır. Bu nüshada toplam 54 şiir bulunmaktadır ve şiirlerin 17'si diğer nüshalarda bulunmamaktadır. (Kesik vd. 2018, s. 19-20).

Harid Fedai'nin çalışmasına yapılan eklerle beraber çalışmadaki (Kesik vd. 2018) şiir sayısı yüz yediye yükselmiştir. Ne yazık ki bu eser Harid Fedai'nin Hilmî'ye ait son neşrini yayımlanmadan hazırlanmıştır. Fedai'nin vefatından (2017) önce tamamladığı ancak yayımlamaya ömrünün vefa etmediği *Dîvânçe-i Kıbrısî Hilmî Efendi – 3* adlı çalışma, kızı İley Fedai Taşkın'ın öncülüğünde ve Zeki Akçam'ın editörlüğünde 2019'da yayımlanabilmiştir. Fedai, üçüncü kitapta da transkripsiyon harfleri kullanmamış, sadece uzun ünlüleri göstermiş; şiir sonuna vezni, eser sonuna da sözlük eklemiştir. Fedai'nin bu üçüncü kitabında kullandığı *Divançe*, Kesik ve diğerlerinin kullandığı Milli Kütüphane B 158 numarada kayıtlı olan yazmadır. Dolayısıyla Kıbrıslı Hilmî Efendi'nin şiirlerine dair en kapsamlı çalışma halen Kesik ve arkadaşlarının hazırladığı çalışmadır. Kıbrıslı Hilmî Efendi noktasında Harid Fedai'nin en büyük hizmeti, Türkiye'deki araştırmacılarca ulaşma ihtimali çok düşük olan defterlerdeki şiirleri yayımlaması ve şair hakkındaki öncü çalışmaları yapmış olmasıdır.

Eski Zağralı Handî ve Şiirleri

On dokuzuncu yüzyıl şairlerinden olan Handî (asıl adı Ali) esasen Kıbrıs Türklerinden olmayıp bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan Eski Zağralıdır ve Kıbrıs'a görevi icabı gelmiştir (Fedai 2013, s. 3). Handî'nin *Divançesini* yayımlayan Ömer Özkan makalelerinde (2003, 2005) tezkire ve bazı edebiyat tarihlerinde bahsi geçen "Handî" mahlaslı şairin aslen Lefkoşalı ve bir Mevlevî şeyhi olduğunu; Eski Zağralı Handî'den farklı biri olduğuna dikkat çekmiştir. Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi (1571-2017) adlı çalışmada Osmanlı (Divan Edebiyatı) Dönemi kısmını yazan Batislam (2019) da Hızır Handî Dede olarak 1727'de Lefkoşa'da vefat eden mutasavvıf şairden bahseder. Yani 18. yüzyılda yaşamış olan Kıbrıslı bir Handî, bir de 19. yüzyılda yaşamış Eski Zağralı Handî vardır. Harid Fedai'nin Kıbrıs üzerine çalışan bir Türkolog olarak Eski Zağralı Handî'yi çalışması bazı tez ve makalelerde iki Handî'nin birbirine karıştırılmasına da neden olmuştur. Eski Zağralı Handî'nin ömrünün bir döneminde Kıbrıs'ta görev yapması da bu karışıklığı pekiştirmiştir. Ömer Özkan'ın makalesine doğrudan bu iki şairin farklı şairler olduğunu vurgulayarak başlaması da muhtemelen bu karıştırmalar nedeniyledir. Buna ek olarak TEİS üzerinden Handî mahlaslı şairler tarandığında sadece "Handî, Eskizağralı" maddesi çıkmakta; diğer Hızır Handî Dede'ye ulaşamamaktadır. Yaptığımız araştırmada söz konusu iki şairden başka Handî mahlaslı şaire rastlanmamıştır. Harid Fedai'nin yaptığı neşir Eski Zağralı Handî'ye ait olan Divan olduğu için makalemizde sadece o ele alınacak olup aksi belirtilmedikçe Handî kullanımı ile Eski Zağralı Handî kastedilecektir.

Şairin eserlerine bakıldığında "*Handî'nin bilinen tek eseri Dîvân'ıdır. Bu Dîvân'ın gazeller kısmı Harid Fedai tarafından Handî Dîvânı I adıyla (2003), diğer şiirleri de Handî Dîvânı II adıyla (2013) yayımlanmıştır.*" (Arslan, 2014). Harid Fedai, divan neşrinde tek bir nüsha kullanmıştır. Bu nüsha hakkında Fedai'nin çalışmasında şu bilgiler aktarılır:

1989 baharında (...) Dr. Servet Sami Dedeçay'la konuşuyorken bir ara söz Handî'ye intikal edince onun bir divanı olduğunu ve divanın fotokopisinin de Doç. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu'nda bulunduğunu söylemişti. (...) bu divanın aslını, Selimiye (Ayasofya) camiinin kitap düşkününü imamı ve hatibi Mehmet Metin İrşadi Efendi'de görmüş ve fotokopisini almıştı. (Fedai, 2003, s. 3).

Fedai, yürütülen yazışmalar neticesinde eserin fotokopisine ulaşmıştır. Bunun dışında nüsha ile ilgili yer veya numara bilgisi yer almamaktadır.

Harid Fedai'den sonra yapılan ilk çalışma Ömer Özkan'a aittir. Handî'ye ait eserler hakkında mürettep bir divan, bir divançe ve bir şiir mecmuası arasında "divân-ı Handî" başlığı altında birtakım şiirler olduğunu belirten Özkan (2005, s. 227), Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Başkanlığı kütüphanesinde 413 numaralı kayıta bulunan, zikrettiği, Divançeyi çalışmıştır. *Divançe'de 57 gazel, 3 müstezat, 1 kaside, 2 terhibibent, 1 murabba, 15 muhammes, 5 müseddes, 2 müsemmen ve 5 tahmis bulunmaktadır* (Özkan, 2005, s. 227). Bu durumda Handî'ye ait doksan bir şiir içeren Divançe yayımlanır. Bahsi geçen eserlere ek olarak Yazma Eserler Katalog ve Görüntü Veritabanı'nda Handî mahlaslı şaire ait üç yazmaya ulaşılmıştır:

Tablo 2: Handî mahlaslı şaire/şairlere ait divanlar listesi

Eser Adı:	I- Dîvân-ı Handî	II- Dîvân (Handî Dîvânı)	III- Dîvân-ı Muhtasar (Handî)
Kütüphane adı:	Süleymaniye	Edirne Selimiye	Edirne Selimiye
Koleksiyon adı:	Hacı Mahmud Efendi	Selimiye Yazmalar	Selimiye Yazmalar
Koleksiyon no.:	03452-002	942	948
Bibliyografik kayıt no.:	256598	432593	432599
İstinsah tarihi:	1265 (M. 1848/49)	1242 (M. 1826/27)	–
Yaprak ve satır sayısı:	69-110 yk., 21 st.	6 yk., 13 st.	28 yk., 19 st.

Tarama sonucu çıkan bu eserlerden birincisi (256598 no'lu yazma), 2004 yılında Ayten Şenyurt tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Şenyurt, Harid Fedai'deki nüsha şahsi bir kütüphaneden kendisine fotokopisi verilmiş olduğundan, Fedai ile görüşmüş ve kendisindeki nüsha ile aynı olmadığını teyit etmiştir (Şenyurt, 2004, s. 24). Özkan, 2005'te yazdığı makalede bu yazmadan bahsetmiş; eserde yüz altmış iki şiirin yer aldığını belirtip Handî'nin mahlas kullanımına ve söz konusu şiirlerin şekillerine dair bilgi aktarmıştır (Özkan, 2005, s. 227). Şenyurt'un çalışmasının kaynakçada bulunmaması ve Özkan'ın yazmanın çalışıldığı konusunda bilgi vermemesinden tezi görmemiş olduğu ve yazmayı tanıtırken eserin aslından istifade ettiği anlaşılmaktadır.

İkinci sırada verilen yazma ise, 2022 yılında Murat Keklik tarafından makale olarak çalışılmıştır. Keklik, çalışmasında önceki üç araştırmacının da yaptığı çalışmaları açıklamış, gelinen nokta hakkında bilgi vermiştir. Çalıştığı eserde yer alan şiirler ve kullandığı yazma hakkında Keklik'in aktardığı şu bilgiler önemlidir:

Çalışmamıza konu olan şiirler ise daha önce yayımlanmış olan Handî'nin mürettep Divan'ları ile Divançe'sinde bulunmamaktadır. Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Hacı Mahmud Efendi adıyla 22 Sel 942 demirbaş numarasına kayıtlı bulunan yazma on bir varak – yirmi bir sayfadan oluşmaktadır. Handî'ye ait şiirler yazmanın ilk 7 varakında bulunmaktadır. (Keklik, 2022, s. 126).

Ayrıca Keklik'in çalışması *Fedai'nin Handî Dîvânı 2. Kitap* (2013) adlı çalışmasından sonra yapılan ilk ve tespit edilebildiği kadarıyla tek çalışma olduğundan yaptığı değerlendirmeler önemlidir. Yapılmış tüm çalışmaları gördüğü ve henüz Handî üzerine başka çalışma yapılmadığından, söz konusu Divançe'deki yirmi üçü gazel olan yirmi yedi manzume hâlâ biricikliğini korumaktadır.

Tabloda verilen üçüncü yazma eser üzerine herhangi bir çalışma tespit edilememiştir. On dört varak olan bu nüshanın [1a]-[9b] numaralı varaklarında gazel nazım şeklinde yazılmış

altmış dört manzume yer almaktadır. Bu manzumelerden [1a]'da iki, [1b]'de dört ve [8b]'de bir olmak üzere toplam yedi tanesine “divan” başlığı atılmıştır. Gazel bölümünü musammat bölümü takip etmektedir; nüshanın [10a]- [14b] numaralı sayfalar arasında bir terci'-bend, biri Fuzûlî, diğeri Fehim-i Sâni'ye ait gazelin zemin alındığı iki tahmis, üç müseddes ve sekiz muhammes bulunmaktadır. Bu durumda altmış dördü gazel, on dördü musammat olmak üzere nüshada yetmiş sekiz adet şiir olduğu görülmektedir. Bu şiirler içinden muhtelif yirmi tanesi seçilip Handî'nin şiirlerini yayımlayan diğere çalışmalar ile kıyaslama yapılmış ve müşterek manzumeye rastlanmamıştır. Ancak nüshadaki şiirlerin Handî'ye ait olup olmaması ancak çok daha detaylı bir araştırma sonucu varılabilecek bir hüküm olduğundan söz konusu yazma hakkında hükme varmamak daha isabetli bir tutum olacaktır.

Handî, her ne kadar Kıbrıs Türklerinden olmasa da divanını Kıbrıs'ta tertip etmesi (Fedai 2013, s. 3), Kıbrıs'ta yaşanan olaylara manzumelerinde yer vermesi, şiirlerinde mekân olarak Kıbrıs'ın sık geçmesi, yine şiirlerinde Müftü Hilmi Efendi (ö. 1848) ve Âşık Kenzî (ö. 1839) ile irtibatının açıkça görülmesi ve dahi Kenzî ile hem-meclis olma ihtimali (Şenyurt, 2004, s. 11-15) gibi nedenlerle Kıbrıs Türk edebiyatı açısından ayrıca önemli bir isimdir. Bu bağlamda, tespit edilen yazmalardan üçüncüsünün de Eski Zağralı Handî'ye ait olduğu tespit edilmesi halinde söz konusu çalışmalar ile (Fedai, 2003 ve 2013; Özkan 2003 ve 2003a; Şenyurt, 2004; Keklik, 2022) tenkitli neşrinin yapılması karışıklıkların önüne geçebilecektir. Açıkça ifade etmek gerekirse, Handî'nin şiirlerinin altı farklı çalışmaya dağılmış olması araştırmacılar için zorluk yaşatmaktadır. O nedenle tabloda verilen üçüncü yazma Eski Zağralı Handî'ye ait olmasa bile, zikredilen diğere altı çalışma üzerinden tenkitli veya birleştirilmiş bir neşrin yapılması Handî'nin şiirlerine kolaylıkla ve bütüncül olarak erişmek adına önemlidir.

Şeyh Mustafa Zekâyî (Oruç Baba) Divanı

Harid Fedai'nin 2009'da divanını yayımladığı Mustafa Zekâyî (ö. 1812/13), Oruç Baba adıyla tanınmış, Halvetî tarikatına mensup bir şeyhtir (Köseoğlu, 1997). Şeyh Mustafa Zekâyî, hem-mahlası olan Kıbrıslı Mehmet Zekâyî (ö. 1648) ile karıştırılmamalıdır.

Fedai, yayıma hazırladığı divanda şöyle bir usul takip etmiştir: Şiirin başlığı veya bunun yerine şiirin konu/türünü ve sıklıkla parantez içerisinde şeklini vermiş; altına şiirin kendisini, veznini ve her şiir için bilinmeyen kelime ve terkipleri içeren bir sözlük vermiştir. Latin harflerine aktarımda transkripsiyon harfleri kullanılmamış; sadece uzun ünlü ve ayn harfleri belirtilmiştir.

Zekâyî Divanı iki kez yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır (Alkan, 1993; Köseoğlu, 1997). Dîvân-ı Şeyh Mustafa Zekâyî (Oruç Baba) çalışmasının önsözünde Fedai, *Serhan Alkan, Zekâyî Efendi üzerine yaptığı Yüksek Lisans Tezi'nde (...) Türkiye'deki türlü kütüphanelerde adı edilene ait divanın on yazma nüshasını tespit ettiğini ve bunların arasından seçtiği beş tanesi üzerinden tenkitli metni oluşturduğunu* ve kendisindeki matbu nüshanın bu tezde yer almadığını belirtir (Fedai, 2009, s. xiii). Ayrıca Fedai, yine Ön Sözüde yayımladığı divanda 158 şiirin bulunduğunu ve üç tanesi hariç hepsinin Alkan'ın tezinde olduğunu belirtmektedir. Fakat Harid Fedai'nin çalışmasında karşılaştığımız bir problem vardır:

Zekâyî Divanı iki kez basılmıştır: İlki 1258 (M. 1842)'de İstanbul'da Matbaa-i Âmire'de 88 sayfa olarak basılmış; ikincisi de 1288 (M. 1871)'de İstanbul Mücellid Ali Bey Matbaası'nda tekrar basım olarak çoğaltılmıştır (Köksal ve Babaarslan 2021, s. 66). Harid Fedai, yayımladığı çalışmada 1258 yılında basılan divanı kullanmış olduğunu belirtmekte ve sadece 1993'te tamamlanan Alkan'ın tezinden bahsetmektedir (Fedai, 2009, s. xiii). Ne yazık ki Zekâyî Divanı üzerine çalışan ikinci tez Fedai'nin dikkatinden kaçmıştır. Sinan Köseoğlu tarafından Yekta Saraç danışmanlığında çalışılan bu tez, Zekâyî Divanı'nın dört yazma nüshaları ile matbu nüshasını tenkitli olarak hazırlanmıştır. Fedai'nin kullandığı gibi matbu

nüshayı kullanan bu tezdeki metin ile Fedai'nin çalışmasındaki metin karşılaştırıldığında ise iki metnin büyük ölçüde aynı olduğu görülmektedir. Fedai'nin neşrinde, metnin sonundaki beyitlerde fazladan bir ibare, Köseoğlu'nda ise Fedai'de bulunmayan bir kıta olduğu görülmüştür. Bunlar dışında iki çalışma, ihtiva ettikleri şiirler ve bunların sırası itibarıyla aynı metindir. Harid Fedai'nin bu tezdən hiç bahsetmemiş olması tezdən haberdar olmadığını düşündürmektedir. Her iki araştırmacı da metinde şiirlerin levhalarını koymuş ve vezinlerini belirtmiştir. Metne sözlük eklemesi açısından edebiyat meraklıları ve öğrenciler için Fedai'nin neşri tercih edilebilir olsa da transkripsiyonlu ve tenkitli olması nedenleriyle edebiyat araştırmacılarının Köseoğlu'nun tezine başvurmaları daha isabetli olacaktır.

Müsevvidü'l-Fetâvâ Osman Efendi'nin İrtifâ Risâlesi

Harid Fedai'nin bibliyografyasını veren çalışmaların çoğunda 2017'de yayımlanmış bir çalışma olarak zikredilmiştir. Adı *İrtifa Risalesi* olarak geçen ve basım yılından başka herhangi bir künye bilgisi bulunmayan bu çalışma yayımlanacak şekilde hazırlanmış ancak tam olarak yayımlanamamıştır. Söz konusu çalışma, Orkun Özaşık'ın tez araştırma ve yazım süreci boyunca (2022-2024) aranmış fakat bulunamamıştır. Zira çalışmayı yayıma hazırlayan Harid Fedai ve M. Haşim Altan, çalışmayı Türkiye'de birkaç nüsha olacak şekilde bastırılmış ancak bu çalışma ne Kıbrıs ne de Türkiye'de yayımlanmamış veya satışa sunulmamıştır. Kıbrıs'a sadece yazarlara verilmek üzere iki kopyası gönderilmiş ve bu kopyalar araştırmacıların kendisine teslim edilmiştir. Mustafa Haşim Altan ile gerçekleştirilen görüşmede, kendisindeki kopyayı kitaplığı devrildiği için bulamayacağını bildirmiştir. Harid Fedai'deki nüsha için de kızı İley Fedai Taşkın ile görüşülmüştür. Taşkın, bu nüshayı inceleme imkânı vermiş; söz konusu eksikliği kendisi de fark edip yeniden basılması için çalışmalara başladığını tarafımıza bildirmiştir.

Görsel 1: Çalışmanın Kapağı

Yan taraftaki görsel, çalışmanın yayımlanacağı müjdesini veren İley Fedai Taşkın tarafından sosyal medya hesabı üzerinden paylaşılmış bir görseldir. Taşkın'ın girişimleriyle kuruluş evrelerini tamamlamak üzere olan *Harid Fedai Kıbrıs Türk Kültürü Araştırmaları Vakfı*'nin süreci tamamlamasıyla beraber *İrtifa Risalesi* de yeniden yayımlanacaktır.

İrtifa Risalesi'nin ne olduğuna dair, ilgilenecek araştırmaların haberdar olabilmesi için katalog kayıtlarından ve sonrasında çalışmanın Fedai'deki nüshası hakkında şu bilgiler edinilmiştir: *İrtifa Risalesi*, bir astronomi metni olup Zinnüreyn Osman Efendi (1839'da sağ) tarafından Türkçe yazılmış 72 yapraklık müellif hattı bir eserdir (Şeşen vd., 1995, s. 45-46). Harid Fedai ve Haşim Altan, eseri Latin harflerine aktarmış ve eser hakkında detaylı bir giriş yazmış; *Müsevvidü'l-Fetâvâ Osman Efendi* olarak zikrettikleri müellif hakkında bilgi vermişlerdir.

Sonuç

Harid Fedai, üretken bir Türkolog olarak özellikle Kıbrıs Türk kültürü ve edebiyatı üzerine birçok çalışma yapmıştır. Bu çalışmalardan metin neşirlerini izledikleri yöntem, kullandıkları nüshalar, eserin baskı yılı, ulaşılabilirliği, çalışma ile ilgili literatür gibi açılardan ele almanın verimli sonuçları olmuştur. Türkiye'deki araştırmacılar, Kıbrıs'takilerle yakın ilişkileri, ağırlıklı olarak ortak yayıncıları (kitabevi, dergi, vb.) kullanmaları ve Türkiye'deki akademisyenlerin Kıbrıs'taki üniversitelerde ders vermesi gibi nedenlerle Harid Fedai başta

olmak üzere Kıbrıs'ta ve Kıbrıslı araştırmacılarca yapılan çalışmalardan haberdar olmaktadır. Ancak Kıbrıs'taki birçok kitap için de geçerli olan esere ulaşma güçlüğü Fedai'nin birçok çalışmasında da söz konusudur. Örneğin, *Kıbrıslı Âşık Kenzî Divanı* KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından üç cilt halinde, sınırlı sayıda basılmış ve üzerinden otuz küsur yıl geçmiştir. İmkânsızlıklar içinde hazırlanan ve basılan Kenzî Divanı halen ilgili âşık hakkındaki en kapsamlı çalışma ve şiirleri için tek başvuru kaynağıdır. Bu nedenle Kenzî'nin şiirlerinin tek ciltte toplanarak ve yeni şiirleri eklenerek yeniden basılması önem arz etmektedir. Kıbrıslı Hilmi için Beyhan Kesik ve arkadaşlarınca yapılan çalışma Kenzî için yaptığımız temenninin vücut bulmuş halidir. Zira bu çalışma Fedai ve diğer çalışmalardaki şiirleri de dışarıda bırakmayarak yeni şiirlerle beraber yayımlamıştır. Eski Zağralı Handî'de ise yeni şiir çıkmasa bile, mevcut şiirlerinin çok fazla çalışmada parça parça yayımlanması ve bunların tenkitli olarak çalışılmaması nedeniyle bütünleyici bir neşre ihtiyaç duymaktadır. Zekâyî Efendi (Oruç Baba) divanında ise Fedai'nin Köseoğlu'nun tezini görmemiş olmasının talihsizliği ve yapılan üç çalışma içinde tenkitli olmayan tek eserin Fedai'ye ait olan çalışma olduğu tespit edilmiştir. Son olarak İrtifa Risalesi çalışması hakkında da ilk olarak Fedai ve Altan tarafından çalışılması, müellifinin Kıbrıslı olması ve eserin konu itibarıyla Fedai'nin çalışmaları arasında ayrı bir noktada olduğu açıklanmaya çalışılmış ve eserin en kısa sürede ulaşılabilir olması gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Bir araştırmacının çalışmalarına eğilen ve Harid Fedai'nin çalışmaları örneğinde bütüncül bir okuma yapmaya çalışılan bu makalede, ele alınan çalışmalar; özgünlük, nitelik, içerik ve üzerine çalışılma potansiyelleri bakımlarından incelenmeye çalışılmıştır. Harid Fedai'nin çalıştığı ve bu nedenle makaleye konu olan şairlerin birçoğu ya Kıbrıs'taki Lefkoşa Mevlevihanesi'ne mensup Mevlevi şairler ya da Kenzî gibi Bektaşî şairlerdir. O nedenle sadece edebiyat tarihi yazımında değil; tarih alanındaki çalışmalarda ve Mevlevilik araştırmalarında da önem arz etmektedirler. Tez sürecinde Kıbrıs Türk edebiyatı ve tarihi hakkında yapılan okumalarda, özellikle Zekâyî ve Handî mahlaslı şairlerde görüldüğü gibi, Kıbrıslı olan ve Kıbrıs'a başka bir nedenle gelen hem-mahlas şairlerin karıştırılabildiği birçok kez görülmüştür. Makale, söz konusu karışıklıkların önüne geçmek, Kıbrıs Türk edebiyatı ve kültürü hakkında ilk ve önemli çalışmalarda bulunmuş Harid Fedai'nin çalışmalarına dikkat çekmek ve ilk yayınlarını yaptığı metinlere yönelik Fedai'nin açtığı yoldan yapılacak yeni çalışmalara olan ihtiyacı vurgulamak için kaleme alınmıştır.

Kaynakça

- Ahmet Yesevi Üniversitesi. (t.y.). *TEİS (Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü)*. (<https://teis.yesevi.edu.tr/>) (Erişim tarihi: 12 Mart 2025)
- Alkan, S. (1993). *Şeyh Mustafa Zekayi'nin hayatı edebi kişiliği Divanı (İnceleme-Tenkidli Metin)*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>)
- Arslan, M. (2014). Handî, Eskizağralı. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ahmet Yesevi Üniversitesi. (<https://teis.yesevi.edu.tr/>)
- Batıslam, H. D. (2019). *Osmanlı (Divan Edebiyatı) Dönemi (1571-1875)*. Bozkurt, İ. ve Karakartal, O. (Ed.) *Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi* (1. Baskı, s. 343-362). Ankara: Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi Yayını.
- Fedai, H. (1987). *Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi -şiirler-*. Lefkoşa: KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Fedai, H. (1989). *Kıbrıslı Âşık Kenzî Divanı – I (Kasideler, Tarihler)*. İstanbul: Zafer Ofset, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Fedai, H. (1997). Kıbrıs Türk edebiyatı. *Türkiye dışındaki Türk edebiyatları antolojisi – Batı Trakya ve Kıbrıs Türk Edebiyatı* (Cilt 9, ss. 183–464). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Fedai, H. (2000). *Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi – Şiirler*. Lefkoşa: Ateş Matbaacılık Ltd.
- Fedai, H. (2003). *Handî Dîvânı – I, Gazeller*. Ankara: Özyurt Matbaası.
- Fedai, H. (2005). *Kıbrıs Türk kültürü, makaleler – I*. Lefkoşa: Suna ve Ata Atun Mağusa Tarihini Araştırma ve Yazın Vakfı Yayınları.
- Fedai, H. (2009). *Dîvân-ı Şeyh Mustafâ Zekâyî (Oruç Baba)*. Lefkoşa.
- Fedai, H. (2013). *Handî Dîvânı (2. Kitap)*. Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- Fedai, H. (2019). *Dîvânçe-i Kıbrısî Hilmi Efendi – 3*. İstanbul: Hiperyayın.
- Hakeri, B. H. (2000). *Kültürümüzde sanatçılar ve yazarlar isimler sözlüğü*. Lefkoşa: Hakeri Yayınları.
- Kesik, B., Koç, H. ve Kacar, K. (2018). *Kıbrıslı Hilmi – hayatı, edebî kişiliği, Dîvânçesi ve diğer şiirleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Köksal, M. F. (t.y.). *MESTAP (Şiir Mecmualarının Sistemik Tasnifi Projesi)*. Erişim adresi: (<https://mestap.com/mestap/>) (Erişim tarihi: 10 Mart 2025)
- Köksal, M. F. ve Babaarslan, G. (2021). *Türkçe Divanlar Kataloğu (Bibliyografya)*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Köseoğlu, S. (1997). *Zekâî Dîvânı*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>)
- Onuş, E. (2018). Harid Fedai ve Silik Sayfalar adlı hatıra kitabı üzerine. *International Social Sciences Studies Journal*, 4 (28), 6459-6468.
- Özarslan, M. (2008). Söz mülkünün kalıplarıyla oynayan sultan: Kıbrıslı Âşık Kenzi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, (1), 27-40.
- Özaşık, O. (2023). *Kıbrıs Türk kültürüne katkılarıyla Harid Fedai*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>)
- Özkan, Ö. (2003). Handî ve Dîvânçesi I. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (27), 309-338.
- Özkan, Ö. (2003a). Handî ve Dîvânçesi II. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (28), 259-294.
- Özkan, Ö. (2005). Eski Zağralı bir Divan şâiri: Handî ve Divançesi. *Bilig*, (32), 223-234.
- Öznur, Ş. (2016). *Kıbrıs âşıklık geleneği*. Yıldız, N. A. ve Turan, F. A. (Ed.). *Türk Dünyası Âşık Edebiyatı* (s.339-373). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şeşen, R., Altan, M. H. ve İzgi, C. (1995). *Kıbrıs İslâm Yazmaları Kataloğu*. İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı Yayınları.
- Şenyurt, A. (2004). *Ali Handî ve Dîvânı*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Kütüphaneleri veri tabanından erişildi. (<https://katalog.marmara.edu.tr/>).
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. (t.y.). *Yazma Eserler Katalog ve Görüntü Veritabanı*. (<https://portal.yek.gov.tr/>) (Erişim tarihi: 10 Mart 2025).
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı. (t.y.). *Ulusal Tez Merkezi*. (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) (Erişim tarihi: 27 Şubat 2025).